Не обіцяй мені тиші

Гармонія не вимагає, щоб хтось із них замовк

Laura Bellini

Не обіцяй мені тиші

Гармонія не вимагає, щоб хтось із них замовк

Laura Bellini

ROMANS

ISBN: 9788384904398

ALL-IN Rafał Płonkowski

ЗМІСТ

INTRO 4
Розділ 1 - Умови звучання 10
Розділ 2 - Правила близькості 20
Розділ 3 - Те, чого не чути 32
Розділ 4 - Поза партитурою 43
Розділ 5 - Право на власний темп 57
Розділ 6 - Звук між нами 66
Розділ 7 - Між тим, що було сказано 77
Розділ 8 - У моєму світі 86
Розділ 9 - Ризик спільного звучання 99
Розділ 10 - Не лише між нотами 109
Розділ 11 - Ранок без обіцянок 119
Розділ 12 - Результати, яких не було у зведенні 129
Розділ 13 - Ціна рішення 141
Розділ 14 - Те, що ми боїмося втратити 152
Розділ 15 - Усе, чого ти не сказав 162
Розділ 16 - Межа, яку я не відступлю 175
Розділ 17 - Коли залишається лише правда 186
Розділ 18 - Перший крок без гарантій 195
Розділ 19 - Гармонія вимагає сміливості 208
Розділ 20 - Не обіцяй мені тиші 217

INTRO

У концертній залі найпростіше було почути те, чого там не мало бути.

Того ранку це був сухий тріск із правого боку сцени, який повертався після кожного плескання в долоні з настільки короткою затримкою, що більшість людей сприйняла б його як частину самого звуку. Я чула його виразно. Стояла посеред порожньої глядацької зали, тримаючи теку під пахвою й олівець між пальцями, і намагалася переконати себе, що це лише відлуння роботи бригади, яка напередодні виносила старі крісла. Насправді я знала: цей тріск міг зруйнувати всю концепцію, над якою я працювала вже три тижні.

На плані, розкладеному на кріслі першого ряду, я позначила нове розташування оркестру: фортепіано ближче до центру, струнні — легкою півдугою, духові інструменти трохи далі, щоб вони не перекривали музичну фразу солістки. Я не хотіла будувати сцену заново чи перетворювати цю залу на стерильний сучасний простір. Її характер полягав у дереві, пропорціях і тому особливому способі, у який звук повертався до людини, перш ніж устигав стихнути. Реконструкція мала її врятувати, а не стерти її індивідуальність.

Мені було сорок років, і я мала достатньо досвіду, щоб знати: слово «бачення» часто слугує витонченою назвою для чиєїсь упертості. І все ж я не збиралася відмовлятися від власного проєкту лише тому, що хтось у касці вважатиме його проблематичним. Мене запросили розробити музичну концепцію повторного відкриття зали.

Не для того, щоб я прийшла наприкінці, оглянула готові стіни й пристосувала до них репертуар, який нікому не створить зайвого ризику.

Я засунула олівець за вухо й вийшла на сцену. З місця, де мала стояти віолончель, плеснула в долоні раз, потім удруге. Звук повернувся нерівномірно. Я пересунула стілець на пів метра, повторила перевірку й почула різницю. Саме тому мені був потрібен доступ до зали до початку наступного етапу робіт. На папері все можна було пересунути без жодних наслідків. У реальності один неправильно розташований елемент міг позбавити музику її дихання.

— Якщо збираєтеся пересувати обладнання, спочатку попередьте бригаду.

Голос пролунав із входу до глядацької зали. Я надто різко обернулася, і олівець упав на дерев'яний настил. У проході між рядами стояв чоловік без каски, у темному пальті, з рулоном креслень під пахвою. Він не був схожий на того, хто прийшов помилуватися перебігом ремонту. Спокійне обличчя й уважний погляд видавали людину, яка звикла перевіряти, чи відповідає реальність тому, що було обіцяно на папері.

— Я не пересуваю обладнання. Я перевіряю розташування, — відповіла я.

— Стілець — це теж обладнання.

— А сцена — не музей.

Кутик його губ ледь помітно сіпнувся, але назвати це усмішкою було б перебільшенням. Він підійшов на кілька кроків і зупинився біля першого ряду. На сцену без запрошення він не піднявся. Я помітила цю дрібницю, хоча й не хотіла надавати їй значення.

— Казімеж Лас, — представився він. — Я відповідаю за акустику в цьому проєкті.

— Людвіка Гай. Я відповідаю за те, щоб після ремонту сюди було заради чого приходити.

— Досить амбітна сфера відповідальності.

— Ваша теж звучить доволі масштабно.

Цього разу він справді усміхнувся — коротко, без жодної спроби мене обеззброїти. У ньому було щось таке, що заважало легко визначити його характер: він не поспішав із відповідями, але й не вдавав, ніби не почув моєї шпильки. Замість того щоб дивитися на мене, він уважно розглянув план, який лежав на кріслі.

— Ви хочете розташувати струнні ближче до бічної стіни?

— На кілька десятків сантиметрів. Завдяки цьому солістці не доведеться конкурувати з фортепіано за простір.

— А звук, відбитий від цієї поверхні, повернеться до неї із затримкою.

— Саме тому я хочу це перевірити.

— Я не казав, що перевіряти не можна. Я сказав, що не можна наперед вважати результат відомим.

Мені не подобалося, що в цьому одному, доволі вузькому питанні він мав рацію. Ще менше мені подобався тон, яким він це висловив: без зверхності, без театральних повчань. Він не давав мені зручної причини просто проігнорувати його слова.

— У вас є результати вимірювань? — запитала я.

Якусь мить він дивився на сцену, ніби оцінював не лише її розміри, а й те, що ще можна було зберегти. Потім розгорнув одне з креслень. Я побачила поперечний переріз зали, позначення панелей і кілька приміток, зроблених червоним олівцем. Одне з чисел було обведене, але аркуш зсунувся під його долонею раніше, ніж я встигла прочитати пояснення.

— Маю попередні дані, — сказав він. — Мені потрібне ще одне вимірювання в умовах, наближених до остаточних.

— Коли?

— Коли залу буде підготовлено до випробування.

— Тоді може бути вже запізно щось змінювати в розташуванні.

— А ваша пропозиція може виявитися надто дорогою, якщо з'ясується, що для її реалізації доведеться коригувати стіну.

У його голосі не було погрози. Лише межа, яку він не збирався переступати тільки для того, щоб полегшити мені роботу. Я відчула роздратування, але під ним з'явилося дещо значно менш практичне: цікавість. Він не намагався виграти суперечку. Він хотів, щоб я побачила проблему, перш ніж назву її перешкодою.

— Я не прошу сліпо погодитися зі мною, — сказала я. — Я прошу дати можливість перевірити рішення, перш ніж його відхилять.

— У такому разі нам потрібно визначити, що саме ми перевірятимемо.

— Нам?

— Якщо я відповідаю за акустику, а ви за музику, хтось має простежити, щоб ми не працювали над двома різними залами.

Це прозвучало розумніше, ніж мені хотілося визнавати. Я подивилася на план, а потім на нього. Помітила невеликий слід пилу на манжеті його сорочки й утому, яку він не намагався приховати ані поспіхом, ані професійною впевненістю. Я не знала, чи можна буде з ним порозумітися, але вперше того ранку подумала, що, можливо, варто спробувати.

— У п'ятницю в мене репетиція з квартетом, — сказала я. — Якщо до того часу ми не визначимо розташування, я втрачу і час, і людей.

— А в мене в понеділок бригада закриває доступ до бічної частини сцени. Якщо зараз я пообіцяю вам те, чого будівля не зможе витримати, ми втратимо значно більше, ніж один термін.

Я не відповіла відразу. Крізь високі вікна проникало бліде світло, вихоплюючи з напівтемряви пил, що кружляв над рядами крісел. Зала здавалася місцем, завислим між тим, чим вона була раніше, і тим, на що хтось хотів її перетворити. У мене був власний план, люди, які чекали на рішення, і надто мало часу, щоб дозволити чужій обережності перетворитися на бездіяльність. У нього були вимірювання, яких він поки не хотів показувати повністю, і відповідальність, яку він не збирався перекладати на мене.

Я зібрала аркуші з крісла. Один із них, із намальованою півдугою струнних, прилип до дерев'яної поверхні через вологу. Казімеж простягнув руку, але зупинив її на півдорозі, чекаючи, поки я сама вирішу, чи хочу

допомоги. Я подала йому край плану. Він обережно притримав його, не торкаючись моїх пальців.

— Завтра о восьмій? — запитав він. — Спробуємо кілька варіантів розташування. Без обіцянок, що якийсь із них залишиться остаточним.

— О восьмій у мене зустріч із диригентом.

— О дев'ятій?

— О дев'ятій я можу бути тут.

— Домовилися.

Він згорнув креслення й попрямував до бічного виходу. Не озирнувся, а я не покликала його, щоб запитати про те обведене число. Принаймні поки що. Я залишилася на сцені з планом, який перестав бути виключно моїм, і неприємним передчуттям, що найскладнішою частиною реконструкції буде не переконати будівлю звучати інакше.

Найважчим могло виявитися з'ясувати, скільки правди ми здатні сказати одне одному, перш ніж кожен із нас почне захищати власну версію тиші.

Розділ 1 - Умови звучання

Наступного дня я прийшла до концертної зали за кілька хвилин до дев'ятої. Зустріч із диригентом закінчилася пізніше, ніж я розраховувала, але я все ж устигла переглянути нотатки й внести дві поправки до плану. Не хотіла починати розмову з виправдань через власний графік. У мене було достатньо аргументів, щоб не потребувати додаткових пояснень.

Казімеж чекав на сцені. Цього разу на ньому був темний светр і сорочка із закоченими рукавами. Поруч стояли дві вимірювальні стійки, невелика колонка та валіза з приладами, призначення яких я навіть не збиралася вгадувати. На одному з крісел лежав його рулон креслень, притиснутий металевим кутником.

— Пунктуальність не належить до ваших найсильніших сторін? — запитав він, коли я увійшла.

Я поглянула на годинник.

— Зараз без двох хвилин дев'ята.

— Саме тому я й сказав, що не належить.

— А саме тому я ще не почала захищатися.

Він ледь усміхнувся й указав на сцену.

— Я підготував три варіанти вимірювань. Хотів би почати з розташування, яке ви запропонували, але поки що нічого не пересувати остаточно.

— Я не планувала прикручувати крісла до підлоги.

— Чудово. Отже, у нас уже є перша домовленість.

Я поклала теку на краю сцени й дістала план. Напередодні ввечері я доопрацювала схему, врахувавши

зауваження, які Казімеж устиг висловити. Основної концепції я не змінила. Лише пересунула фортепіано на кілька десятків сантиметрів, а розташування струнних залишила таким, яке вважала найвигіднішим для ансамблю.

Казімеж схилився над кресленням. Він не став одразу коментувати, а спочатку порівняв його з власним поперечним перерізом зали. У його манері працювати було щось, що водночас дратувало мене й викликало цікавість. Він не сприймав папір як остаточний доказ. Перевіряв його так, ніби кожна лінія ще мала обґрунтувати право на існування.

— Чому фортепіано саме тут? — запитав він.

— Тому що солістка матиме кращий контакт із диригентом. За нинішнього розташування їй доводиться повертати голову, щоб бачити його руки. Під час довших музичних фраз це заважає.

— А якщо пересунути його в інший бік?

— Ми втратимо простір для віолончелі.

— Можемо змінити кут її розташування.

— Можемо також перенести віолончель на балкон, але сумніваюся, що музикант буде в захваті.

Казімеж відступив від плану й подивився на мене з легкою усмішкою.

— Ви завжди так ведете переговори?

— Лише тоді, коли хтось пропонує рішення, які мають гарний вигляд на кресленні.

— Тоді в нас схожа проблема.

Я не відповіла. Натомість підійшла до фортепіано, яке тимчасово стояло біля бічної стіни. Інструмент ще не був підготовлений до гри, але кількох звуків вистачило, щоб почути, як простір реагує на його присутність. Я обережно натиснула кілька клавіш спочатку в середньому регістрі, потім у нижчому. Звук поширювався широко, проте в останньому акорді з'явилося неприємне злиття тонів. Це була проблема, яку неможливо було розв'язати лише зміною розташування інструментів.

— Чуєте? — запитала я.

— Так.

— Саме це я хочу обмежити.

— Не лише за допомогою розташування інструментів.

— Я знаю. Саме тому ми тут.

Якусь мить ми дивилися одне на одного поверх відкритої кришки фортепіано. У цьому погляді не було нічого, що я могла б назвати неприязню. Радше обережність двох людей, які звикли ухвалювати рішення, спираючись на різні критерії. Я починала з того, що мав почути глядач, який сидить в останньому ряду. Казімеж — із того, що будівля здатна забезпечити, не втративши власної стабільності.

— Станьте посередині глядацької зали, — сказав він. — Я ввімкну тестовий сигнал. Хотів би, щоб ви описали відмінності між трьома варіантами розташування.

— Тестовий сигнал — це не музика.

— Ні. Але він допоможе нам відокремити проблему приміщення від проблеми конкретного виконання.

Я спустилася зі сцени й зайняла місце в сьомому ряду. Казімеж увімкнув прилад. Із колонки пролунав короткий імпульс, а за ним — послідовність тонів різної частоти. Це не нагадувало жодного твору, який я коли-небудь хотіла б почути, проте дозволяло вловити відмінності у відбитті звуку. За першого варіанта звучання було рівномірним, хоча трохи надто сухим. За другого з'явилося виразніше відлуння з правого боку. Третій варіант забезпечував більше простору, але коштом чіткості.

— Другий відпадає, — сказала я.

— Чому?

— Тому що за такого розташування звуки накладатимуться один на одного. У швидших фрагментах струнні втратять виразність.

— А третій?

— Кращий для хору, гірший для камерного ансамблю.

— А перший?

— Найбезпечніший. Але мене запросили до цього проєкту не для того, щоб ми обрали найбезпечніше рішення.

Казімеж вимкнув прилад.

— Це висловлювання може створити нам проблеми.

— Тоді добре, що я сказала це зараз, а не на зустрічі з інвестором.

Наступні пів години ми перевіряли інші точки. Казімеж пересував мікрофон, змінював рівень сигналу й записував результати. Я переходила між рядами, сідала в різних місцях, порівнювала відбиття звуку й позначала на плані ділянки, де різниця була найпомітнішою. Ми не завжди погоджувалися в оцінках. Іноді мені здавалося,

що він надто сильно довіряє цифрам, а іншим разом доводилося визнавати, що моє перше враження було неповним.

У якийсь момент він попросив мене сісти в останньому ряду.

— Тут буде найгірше, — сказав він.

— Чому?

— Геометрія задньої стіни. Частина звукової енергії повертається таким чином, що ми не зможемо скоригувати це лише розташуванням сцени.

— А якщо змінити матеріали?

— Тоді потрібно перевірити, що можна зробити, не втручаючись у конструктивні елементи, які не можна порушувати.

— Тобто ще не все вирішено.

— Я не казав, що все вирішено.

Я підвелася й підійшла до стіни. На висоті кількох метрів виднівся фрагмент старого оздоблення, частково закритий будівельними риштуваннями. Дерев'яні панелі мали різні відтінки. Деякі, здавалося, замінювали відносно недавно, інші зберегли сліди багаторічного використання.

— Я хотіла б, щоб це залишилося, — сказала я.

— У такому вигляді?

— Якщо це можливо.

— Це не технічна відповідь.

— Не все, що важливе в концертній залі, можна описати технічними термінами.

Він став поруч зі мною, але не надто близько. Подивився на стіну, а потім на фрагмент оздоблення.

— Я не збираюся прибирати щось лише тому, що воно старе, — сказав він. — Але якщо цей елемент впливає на безпеку або спричиняє неконтрольоване відбиття звуку, я не можу вдавати, що його не помічаю.

— А якщо існує спосіб його зберегти?

— Тоді я буду першим, хто його запропонує.

Я повернула голову. Його відповідь була спокійною, позбавленою професійної пихи. Мене здивувало, що він не намагався переконати мене у своїй правоті, посилаючись на нормативи. Натомість чітко окреслив межу й залишив простір для пошуку рішення.

— Добре, — сказала я. — Тоді я не припускатиму, що ваша мета — перетворити цю залу на коробку, обкладену звукопоглинальним матеріалом.

— А я не припускатиму, що кожна ваша пропозиція — це спроба підпорядкувати будівлю власному баченню.

— Це вже прогрес.

— Як на другий день співпраці, цілком непоганий.

Ми повернулися на сцену. Казімеж розгорнув більший кресленик і вказав на ділянку, позначену червоним олівцем. Це була зона праворуч від глядацької зали, приблизно на рівні восьмого ряду. Поруч стояло число й коротка примітка, яку я не могла прочитати з того місця, де перебувала.

— А тут що? — запитала я.

Якусь мить він тримав палець на позначці.

— Ділянка, яка потребує додаткової перевірки.

— Через відбиття звуку?

— Зокрема.

— У нас є результати?

— Часткові. Не хочу робити висновків, поки вимірювання не завершені.

Це не прозвучало як відмова. Радше як свідомо встановлена межа. Я не збиралася наполягати, хоча й запам'ятала місце на кресленні. Якщо нам належало працювати разом, я мала розуміти, на чому ми стоїмо. Водночас не хотіла вимагати від нього відповіді, яку він сам іще не вважав остаточною.

— Гаразд, — сказала я. — Але якщо ця ділянка вплине на розташування ансамблю, я повинна дізнатися про це до затвердження плану.

— Звичайно.

Він зробив примітку на полях. Я помітила, що після кожної зміни розташування він записував не лише значення, а й причину, з якої ми її внесли. Це було важливіше, ніж могло здатися. У роботі з музикантами я часто зустрічала людей, які могли сказати, що щось не працює, але не вміли пояснити чому. Казімеж принаймні намагався відокремлювати спостереження від інтерпретації.

Під час наступного вимірювання я попросила змінити послідовність. Хотіла спочатку перевірити розташування фортепіано й лише після цього розміщувати струнні. Спочатку Казімеж заперечив, оскільки вважав, що результати буде складніше порівнювати. Тоді я запропонувала окремо записувати умови кожного тесту. Мені не довелося довго його переконувати.

— Ви любите контролювати перебіг роботи, — зауважив він, коли ми переносили стійку.

— Я люблю знати, навіщо ми щось робимо.

— Це не завжди одне й те саме.

— А ви любите розділяти ці дві речі?

— У професійній діяльності я мушу це робити.

— А в особистому житті?

Він подивився на мене з неприхованою зацікавленістю.

— В особистому житті я намагаюся пам'ятати, що не кожна розмова є вимірюванням.

Я не відповіла одразу. Це була перша мить того дня, коли наша розмова перестала стосуватися зали. Ще недостатньо особиста, щоб назвати її відвертою, але вже достатня, щоб я відчула зміну тону. Я повернулася до фортепіано й попросила провести наступний тест.

До полудня ми вже мали кілька корисних результатів. Жоден із них не розв'язував проблему повністю, але вони дозволяли відкинути два варіанти й визначити один, який варто було розвивати. Казімеж підсумував вимірювання, а я внесла поправки до плану. Ми домовилися не затверджувати остаточне розташування, доки не перевіримо його зі справжнім складом ансамблю. Це означало додаткову репетицію, але я була готова заплатити таку ціну.

— У п'ятницю? — запитала я.

— Якщо вдасться підготувати сцену.

— Мені потрібне підтвердження до кінця дня.

— Ви його отримаєте.

Я закрила теку. Казімеж склав прилади у валізу, а потім ще раз поглянув на креслення. На мить він ніби відсторонився від усього довкола, наче якісь результати не відповідали попереднім припущенням. Коли помітив, що я дивлюся на нього, склав аркуш і сховав його в рулон.

— Щось не так? — запитала я.

— Мені потрібно порівняти сьогоднішні результати з попередніми.

— Можу я побачити зведення?

— Коли матиму повний комплект.

Я прийняла відповідь, хоча вона мене не цілком задовольнила.

— Тільки пам'ятайте, що ми не можемо ухвалювати рішення на підставі даних, яких ми обоє не знаємо.

— Пам'ятаю.

Ми майже одночасно зійшли зі сцени. Біля дверей Казімеж зупинився, щоб пропустити мене вперед. Це не був жест, який потребував коментарів, але я його помітила. Так само, як і те, що він не намагався завершити розмову формальним рукостисканням або обіцянкою, що все буде добре.

— До п'ятниці, пані Людвіко.

— До п'ятниці, пане Казімеже.

Опинившись у коридорі, я дістала телефон і перевірила повідомлення від диригента. Він підтвердив склад ансамблю та час репетиції. Я відповіла, що залу мають підготувати, але поки не стала обіцяти йому нічого більше.

За дверима я почула, як Казімеж знову відкрив валізу. Потім пролунав короткий звук приладу, і настала тиша. На мить мені захотілося повернутися й запитати, що саме він порівнює з попередніми результатами. Я цього не зробила. У нас був узгоджений план, а я не хотіла починати співпрацю з порушення чужих меж.

І все ж, спускаючись сходами, я думала не лише про акустику. Казімеж Лас не був людиною, яка легко поступалася, але й не намагався доводити власну значущість через домінування. Він умів слухати, а потім відповідати чимось більшим, ніж ввічливе погодження. У цьому було щось привабливе, хоча я поки не збиралася давати цьому визначення.

Наразі в мене була робота, яку потрібно було виконати. І людина, з якою я мала навчитися її робити, не втрачаючи ані власного голосу, ані терпіння.

Розділ 2 - Правила близькості

Повідомлення від Казімежа надійшло наступного дня о 10:17.

«П'ятнична репетиція можлива. Сцена буде доступна з чотирнадцятої години. Однак нам потрібно узгодити послідовність дій і перелік змін, які можна випробувати без втручання в конструкцію».

Я прочитала його двічі. Не тому, що воно було особливо складним, а тому, що очікувала радше короткого підтвердження, ніж чергового переліку умов. Я відповіла, що можу зустрітися після обіду й обговорити деталі. Додала, що хотіла б поговорити не лише про розташування інструментів, а й про те, хто ухвалюватиме остаточні рішення щодо сцени.

Відповідь надійшла за кілька хвилин.

«Пропоную випити кави за межами зали. Без шуму ремонту розмовляти буде простіше».

Якусь мить я тримала телефон у руці. Запрошення мало професійний характер, але його форма залишала невеликий простір для тлумачень. Я не збиралася наповнювати його власними припущеннями. Я погодилася на зустріч о сімнадцятій у кав'ярні неподалік від площі Літевського.

У мене залишалося ще кілька годин роботи. Я переглянула партитури, зателефонувала диригентові й виправила розклад репетицій. Потім поїхала до квартири, щоб залишити теку з матеріалами, які не знадобилися б на зустрічі. Перед виходом я на мить зупинилася перед дзеркалом, розмірковуючи, чи варто змінити сорочку.

Зрештою вирішила цього не робити. Я йшла не на побачення. Я йшла узгодити умови співпраці з чоловіком, який мав звичку ставити запитання, на які я не завжди хотіла відповідати.

Кав'ярня була невеликою, з високими вікнами й столиками, розташованими на достатній відстані один від одного, щоб можна було розмовляти, не підвищуючи голосу. Я обрала місце біля стіни, звідки бачила вхід. Замовила чай і дістала блокнот. Казімеж з'явився за кілька хвилин після сімнадцятої. На ньому був темно-синій піджак, з-під якого виднілася світла сорочка. Тепер він уже не нагадував людину, яка проводить половину дня на будівельному майданчику, хоча на руках залишилися невеликі сліди роботи.

— Сподіваюся, я не заважаю, — сказав він.

— Це ви запропонували зустрітися.

— Тоді сподіваюся, що ви не шкодуєте, що прийняли запрошення.

— Я ще не вирішила.

Він сів навпроти мене.

— Зрозуміло. Отже, мені доведеться добре використати перші п'ять хвилин.

Він замовив чорну каву без цукру. Коли офіціант відійшов, Казімеж дістав із сумки кілька аркушів і поклав їх на стіл. Цього разу це були не загальні плани всієї зали, а зведення можливих варіантів розташування з примітками щодо технічних обмежень.

— Я підготував пропозицію, — почав він. — Хотів би, щоб ми узгодили правила, перш ніж почнемо щось змінювати на підставі окремих випробувань.

— Слухаю.

— По-перше, жодна зі сторін не затверджує самостійно зміни, які впливають на роботу іншої. По-друге, усі варіанти ми випробовуємо в умовах, максимально наближених до реальних. По-третє, якщо виникає конструктивна проблема, ми не намагаємося розв'язати її, перекладаючи відповідальність на когось іншого.

— Останній пункт звучить так, ніби за ним стоїть певний досвід.

— На жаль.

Я не стала розпитувати. Натомість прочитала документ. Він був конкретним, але в ньому бракувало однієї речі.

— Тут нічого не сказано про відповідальність за остаточне розташування сцени.

— Тому що я не хотів вписувати те, про що ми ще маємо домовитися.

— Тоді домовмося. Ви відповідаєте за безпеку, акустику й технічні можливості будівлі. Я відповідаю за розташування виконавців, виразність музичних партій та умови роботи музикантів. Жодна зі сторін не може змінювати сферу відповідальності іншої без консультації.

— Згоден.

— І ще одне. Я не хочу, щоб мої пропозиції сприймали як декоративний додаток до вже готового технічного проєкту.

Казімеж поклав передпліччя на стіл.

— Вас запросили сюди не для того, щоб ви прикрашали сцену.

— Я вже зустрічала людей, які думали інакше.

— Я не відповідаю за них.

Він сказав це без надмірного наголосу. Не намагався переконати мене, що буде кращим за своїх попередників. Саме це вперше від початку зустрічі змусило мене відкласти ручку.

— Добре, — сказала я. — Тоді мені потрібен ще й доступ до результатів вимірювань, на яких ви ґрунтуєте свої рішення.

— Звичайно. Я надам вам зведення щодо наступних варіантів.

— Усі?

На якусь частку секунди його погляд перемістився на аркуші.

— Усі, що мають значення для нашої роботи.

Мені не сподобалося це формулювання. Поняття важливості легко можна було використати, щоб пропустити незручні дані.

— Я воліла б сама оцінювати, що має значення для моєї частини проєкту.

— Це слушно. Я підготую зведення в такій формі, щоб ви могли простежити результати, а не лише побачити висновки.

Я прийняла цю відповідь. Вона не була ідеальною, але містила обіцянку, яку згодом можна буде перевірити.

Ми перейшли до графіка. Казімеж пояснив, що деякі частини зали будуть закриті до початку наступного етапу робіт, тому п'ятнична репетиція мала надати нам достатньо даних, щоб обрати два варіанти для подальшої

перевірки. Я не хотіла ухвалювати рішення під тиском термінів, але розуміла, що реконструкція не може чекати, доки я залишуся цілком задоволеною результатом.

— Мені потрібно щонайменше дві репетиції з ансамблем, — сказала я. — Одна в базовому розташуванні, друга після коригування. Інакше ми порівнюватимемо теоретичні можливості з реальним виконанням.

— Дві репетиції означають додатковий час для бригади.

— Я знаю. Можу організувати музикантів коротшими блоками.

— Не хочу, щоб економія часу позначилася на якості випробування.

— А я не хочу, щоб ми відмовилися від перевірки лише тому, що її складно вписати в графік.

Він на мить замовк, розглядаючи нотатки.

— Одна репетиція в п'ятницю, друга — наступного тижня. Якщо до того часу ми матимемо достатньо даних, підготуємо обидва варіанти.

— А якщо ні?

— Тоді не вдаватимемо, що вже знаємо відповідь.

Ця фраза сподобалася мені більше, ніж я хотіла визнавати. Він не обіцяв простого рішення. Він визнавав, що є речі, яких поки не знає.

— Добре, — сказала я. — Але хочу, щоб ми обоє були присутні на репетиціях.

— Я й не збирався доручати це комусь іншому.